

Rafael Kardeti

MAJSTOR OBMANE

Prevod Marija Krstić

Beograd, 2013.

*Poruka koju umetničko delo treba da nam prenese
jeste da ono što vidimo nismo videli pre.*

Pol Valeri

*Viče, a koža se njemu sa površja odire t'jela;
Sama je rana na njemu, odasvud krvca mu curi,
Živci su otvoreni i jape, bez ikakve kože
Dršću mu žile i trepte, crijeva se praćkaju te ih
Brojiti možeš, a s njima i prozirne žile u grudma.*

Ovidije, *Metamorfoze*, VI
(prevod Tomo Maretić)

Kada su se kablovi zategli, osetio je bol kakav nikada pre nije osetio, kao da mu se telo raspada na komade. Kako su, međutim, prolazili minuti, bol je polako ustupio mesto prijatnom osećaju lebdenja. Zatvorio je oči i prepustio se umirujućoj muzici koja je dolazila s ajpoda. Kao da ništa nije postojalo oko njega. Nestali su i posmatrači, čije je tiho prisustvo u polumraku sve do sada primećivao. Zaboravio je čak i šest kuka koje su mu stajale na grudima, kao i tanke čelične kablove na kojima je visio sa plafona.

Skoro tri godine se spremao za ovo. Tri duge godine, tokom kojih je redom prolazio kroz pripremne faze koje mu je nametnuo učitelj, od tetovaže zmije na listu, do dva implanta, koji su mu napravili ispupčenja na čelu, i obrijane glave. Kao nagradu za sve to, učitelj je najzad pristao da ga obučava.

Bio je svestan časti koja mu je bila ukazana. Učitelj ga je odabrao od više desetina kandidata.

Niko drugi nije prošao. Jedni su poklekli zbog bola, ili zbog toga što im je telo odbilo sve promene koje je trebalo da istrpe. Drugi su pak poklekli zato što nisu više mogli da podnesu ono što bi svako jutro ugledali u ogledalu, ili u očima svojih bližnjih.

On je prihvatio sve, bez oklevanja i kajanja. Uprkos svakodnevnom bolu. Uprkos sve vidljivijim promenama. Uprkos iznenađenosti i zgražavanju prolaznika na ulici.

Postao je ono što je učitelj od njega hteo da bude. Prepustio mu se s bezrezervnim poverenjem.

Sada je došao do poslednje faze. Viseći, pripremao je telo, a naročito duh, za prolazak kroz poslednja vrata. Iza njih ga je čekao novi svet u kojem je bilo malo njemu sličnih.

Pomisao na to mogla je da ga uplaši, ali on se nije bojao. Bio je spreman. Tri godine je čekao ovaj trenutak. Kroz vene mu je teklo nestrpljenje kao razarajući plamen.

Iznenada je osetio kako mu učiteljevi prsti traže po koži najpogodnije mesto. Iznenada su se zaustavili na kuku, malo iznad pubične zone, i više se nisu pomerili.

Potom je osetio strahovit bol.

Urisao je kao duša osuđena na večne muke. Batrgao se, ne obraćajući pažnju na kablove kojima je bio vezan kao marioneta. Jedna od kukica pocepala mu je grudi. Nije prestajao da se otima, uprkos toploj tečnosti koja mu je tekla niz stomak.

Delić sekunde pre nego što se onesvestio, obuzeo ga je osećaj apsolutne ispunjenosti, zbog kojeg je sve ovo i trpeo. Njegovo telo je svakim svojim delićem predstavljalo savršen sklad, u harmoniji sa ostatkom svemira.

Svestan da više nikada neće biti isti, u mislima je zahvalio učitelju, koji mu je otvorio vrata tog neverovatnog stupnja svesti.

Gotovo je. Najzad je na sebi imao obeležje.

U Sali 9 Aukcijske kuće *Druo-Rišelje* zavladała je tišina. Na jedinim licima videla se neverica zbog toga što je jedna Vazarelijeva litografija dostigla cenu od šest hiljada osamsto evra.

Sve stolice su bile zauzete, dok je tridesetak ljudi stajalo u dnu sale. Pa ipak, ničim nije bilo opravdano toliko interesovanje. Tog dana nijedno umetničko delo od velike važnosti nije bilo na prodaju. Nijedan impresionista, čak ni drugorazredni Pikasovi radovi. U katalogu nije stajalo nijedno od čarobnih imena koja su svojom pojavom na luksuznim i glatkim listovima umela da privuku radoznalnu publiku, kao i potencijalne ponuđače. Većina prisutnih je do tog trenutka bila očigledno nezainteresovana za dela koja su bila na aukciji. Retki komadi koji su našli svoje kupce prodati su za veoma male pare.

Pažnja posmatrača probudila se kada je kroz bočna vrata ušao jedan poverenik, obučen u tradicionalni crni sako s kragnom opšivenom crvenim koncem. Obema rukama nosio je ram debljine četrdesetak centimetara, u kojem se nalazio gvaš jarkih boja. Stavio ga je na pult prekriven tkaninom, grimiznom kao i zidovi.

Aukcionar, otmen čovek zadovoljnog izraza lica, stajao je iza svog stola i počeo:

„Dame i gospodo, predmet 22 naše današnje prodaje je gvaš u pastelu, s potpisom Marka Šagala u donjem levom uglu. Radi se o skici za *Mladence sa Ajfelovog tornja*, koji se čuvaju u Nacionalnom muzeju moderne umetnosti. Mada je delo bez datuma nastanka, može se pretpostaviti da je nastalo u periodu 1936–1937. Format je 21 sa 28 cm, što je veličina grafičkih radova koje je izrađivao ovaj umetnik.“

Pokazao je rukom na nekog čoveka koji je sedeo u blizini tribine, u odelu bez prsluka, s leptir-mašnom oko vrata, a koji mu je odgovorio klimanjem glave.

„Autentičnost ovog gvaša nam je potvrdio g. Bodenže, ovde prisutan, koji učestvuje u izradi monografije Marka Šagala. Njegova potvrda o autentičnosti biće predata kupcu po završetku aukcije.“

Zastao je nakratko, a onda je zvonkim glasom otpočeo licitaciju:

„Početna cena ovog izvanrednog predmeta je sto dvadeset pet hiljada evra. Ko daje više?“

Mada je početna cena bila gotovo četiri puta manja od prave vrednosti ovog dela, aukcionar nije ništa rizikovao. Radilo se o poznatom radu koji je upućivao na sliku izloženu u čuvenom muzeju. Uostalom, mada je vlasnik želeo da ostane anonimn, aukcionar je pustio glasinu da je reč o nekome od „velikog ugleda“. Sve je, dakle, ukazivalo na to da će predmet broj 22 dostići veliku cenu.

Poznavaooci se nisu prevarili. U sali je bilo uglednih trgovaca, kao i predstavnika nekoliko čuvenih muzeja. Bila je prisutna i gomila kolekcionara, manje i više poznatih filmskih glumaca, kao i danguba u potrazi za rasonodom po ovom kišnom danu s kraja zime.

Nije bilo vremena za posmatranje. Licitacija je počela munjevitom brzinom, a cena se pri svakoj intervenciji aukcionara najpre uvećavala za pet hiljada, a potom za deset. Početna cena gotovo je udvostručena već posle prvog minuta.

Dok je sedeo u prvom redu naspram tribine, lice kustosa, koga je poslala Direkcija francuskih muzeja, postajalo je sve bleđe i bleđe kako je rasla cena Šagalovog dela. Očigledno je da nije imao dovoljno novca da nastavi. Nakratko je učestvovao, ali kada je gvaš za pedeset hiljada evra premašio njegovu ponudu, odustao je i seo u stolicu poraženog izraza lica.

Kako su prolazili minuti, mada su se ruke dizale sa jednakom učestalošću, bio je smanjen broj onih koji su iznosili ponude. Započela je borba bez milosti između anonimnog ponuđača, koji je sedeo u prvom redu, i Pola de Peretija, komisionara poznatog po tome da uzburkava javne prodaje i velike sajmove umetničkih dela u korist nekoliko probranih kolekcionara.

Iz gledali su kao ljutiti protivnici. Dok je anonimni suparnik davao aukcionaru znak samo bradom, De Pereti je imao drugačiji stav. Nije

mogao da prođe nezapaženo u svom srebrnastom odelu, dok je iz dna sale upućivao ponude dižući ruku ukrašenu ogromnim ručnim satom, oivičenim dijamantima.

Na sedamsto hiljada evra, porasla je napetost u sali. Ponude su sada rasle za dvadeset hiljada evra. U ovoj fazi prodaje, nije više bila samo reč o novcu, nego i o živcima. Predmet će pripasti onome ko bude bio sposoban da odbrani svoju teritoriju od protivnika, ne dozvoljavajući da ga ponese trenutno uzbuđenje.

Čovek iz prvog reda počeo je da pokazuje znake nervoze. Iznenada je udahnuo duboko i, umesto svog uobičajenog pokreta bradom, glasno je, sa izraženim ruskim akcentom, izneo svoju ponudu.

„Milion.“

Bilo je to osamdeset hiljada više od trenutne ponude i verovatno najviše što bi mogao da dà za gvaš.

Aukcionar je nastavio s licitacijom, ne krijući radost koju je u njemu probudila suma od sedam cifara:

„Milion evra, preko puta mene! Ko daje više?“

Rus se okrenuo prema komisionaru, izazivajući ga pogledom.

De Pereti je, ipak, bio isuviše naviknut na licitacije da bi ga ovakav očajnički potez poremetio. Njegov rival je načinio katastrofalnu grešku time što se otkrio isuviše rano. Ovim blefom samo je pokazao svoju nemoguć. Nisu mu baš cvetale ruže budući da je, do pre deset meseci, jedan milion za njega bio sitnica. U Moskvi para više nije bilo napretek.

Ne skidajući pogled s rivala, De Pereti je na trenutak uživao u svojoj pobedi, koja je bila izvesna. Njegov osmeh prešao je u zločest, samoza-dovoljan smeh.

Na dva reda od njega, neočekivano se podigla ruka nekog drugog čoveka.

„Evo, milion i dvadeset hiljada“, rekao je aukcionar pokazujući čekićem na novog učesnika. „Ko daje više?“

Svi pogledi bili su uprti ka osobi koja je ušla u borbu.

De Pereti je prebledeo kada ga je prepoznao. Predstavnik Francuskih muzeja skamenio se na stolici u neverici. Što se tiče Rusa, njegova reakcija bila je još neverovatnija. Ustao je uz prezrivi gest, napustio salu i opsovao hrapavim glasom.

Dok mu je čekić visio u vazduhu, aukcionar je morao da prihvati činjenicu da je prodaja gotova. Pokušavajući da ostane priseban, uprkos

stanju stvari, saopštio je da je gvaš prodat za milion i dvadeset hiljada evra i najavio sledeći predmet prividno veselim tonom, koji nikoga nije zavarao.

Posmatrači su počeli da napuštaju salu. Neki od njih su krišom pogledali starca proređene kose, koji je jednim pokretom pretekao konkurenciju. Mnogi su bili vidno razočarani. Ono što je u najavi delovalo kao veliki okršaj, završilo se kao neslavni izlet avangarde. Nije čak bilo vremena ni krv da poteče jer su se, osramoćeni, glavni vinovnici neslavno povukli u haosu.

De Pereti je postao svestan svog poraza. Ustao je i telefonirao svom klijentu, brzo koračajući ka izlazu.

Pomoćnik aukcionara uputio se kupcu, kako bi mu uručio papir neophodan za preuzimanje prodatog predmeta. Kako mu je prišao, starac je ustao, oslanjajući se na ruku mlade žene od nekih tridesetak godina, s kojom je došao. Umesto da uzme papir koji mu je pružao prodavac, na uho mu je šapnuo par reči.

Iznenaden, ovaj ga je dugo posmatrao u neverici, a potom se žurno vratio na tribinu, odakle je aukcionar, u sveopštoj ravnodušnosti, ali ipak prisebno, pokušavao da proda naredni predmet: Galeovu vazuu.

Kada je aukcionar povukao Galea zbog nezainteresovanosti prisutnih, pažnju mu je privukao pomoćnik. Najavio je pauzu i sišao sa tribine. Pomoćnik mu je zatim, od reči do reči, preneo šta mu je rekao starac.

Na licu aukcionara videlo se zaprepašćenje. Okrenuo se ka Bodenžeu, koji je delovao izgubljeno dok je posmatrao šta se oko njega dešava.

„Moramo da razgovaramo. Izađimo.“

Iznenadenost stručnjaka pretvorila se u zabrinutost. Ostao je na svom mestu, kao da nije razumeo šta mu je aukcionar rekao, nervozno stiskajući svoju leptir-mašnu.

„Dođite, pobogu!“ naredio mu je aukcionar pre nego što je izašao.

Bodenže je u žurbi ustao s mesta i prešao tribinu kako bi ga stigao.

U sali više nije bilo nikoga, osim tajanstvenog kupca i njegove pratilje, čije je lepo lice isticala duga smeđa kosa. Polako su prišli pultu i u tišini osmotrili gvaš.

Osim nekoliko detalja, slika je bila ista kao i ona koja se nalazila u Nacionalnom muzeju savremene umetnosti: mladenci su lebdeli u vazduhu, na ogromnoj kokoški, okrenuti ka Ajfelovom tornju naslikanom

Majstor obmane

brzim potezima četkice. U pozadini su stajali motivi koji su se ponavljali u delima slikara Litvaka. Na krošnji drveta visilo je čudno biće – pola koza, pola violina, dok je jedna naga žena s raznobojnim buketom u ruci letela ka užarenom suncu. Delo je posedovalo neospornu čar, iako njegova veličina nije bila srazmerna Šagalovom talentu.

Mlada žena nije delovala ubeđeno.

„Ne razumem...“, rekla je. „Ovaj gvaš je zanimljiv, ali ni po čemu nije poseban. U svojoj karijeri ste se sretali i sa mnogo boljim Šagalovim delima. Zašto vam je toliko stalo do ovog?“

Elijas Stern stavio je svoju ruku na njenu i lagano je stisnuo.

„Pa zato što je lažan, Valentina. Zašto bih ga inače kupio?“

Valentina Savi bila je zaprepašćena kada joj je Stern to rekao. Dobro su joj bile poznate ekscentričnosti koje su vladale svetom umetnosti. Dok je radila u Luvru, čula je na desetine čudnih anegdota. Jedna od omiljenih bila joj je priča o kompulzivnom kupcu koji je dane provodio pustošeći galerije na Sen Žermen de Preu. Umeo je da, za jedno popodne, kupi pet slika i da, sutradan, pošalje svoju ženu da moli vlasnike galerija da ih prime natrag, jer nije imao gde da ih stavi u stanu koji mu je od poda do plafona bio sav u platnima.

Valentina je pak bila slaba na Samjuela Bertena, njujorškog umetnika koga je 1973, tokom performansa, upucala asistentkinja i koji je u bolnicu primljen s metkom u plućima. Njegov trenutak slave, pošto se oporavio, trajao je tačno minut i po, koliko mu je bilo potrebno da se rukuje sa Endijem Vorholom, posle čega je utonuo u zasluženi zaborav.

Bila je zbunjena kada joj je Elijas Stern rekao da je potrošio više od milion evra na gvaš čija je autentičnost sumnjiva.

„Kako možete da budete tako sigurni u sebe?“, upitala ga je.

„Zato što je original kod mene. Da li vam to deluje kao dovoljan razlog?“

Valentina je pocrvenela, kao i svaki put kada bi joj prodavac doskočio, što se dešavalo češće nego što bi želela.

Dok je njegova saradnica ćutala zatečena, Stern je odlučio da joj objasni:

„Kupio sam ga od vlasnice posle rata. Ona je poslužila kao model za mladu. Šagal joj je ponudio gvaš u znak zahvalnosti što je pozirala za njega, a koliko sam shvatio, i zato što mu je tom prilikom otkrila

neke detalje iz svog života. Sam Šagal mi je rekao da se radi o jedinom pripremnom radu koji je naslikao za *Mladence sa Ajfelovog tornja*. Uostalom, ja sam radio na ugovoru kada je Nacionalni muzej savremene umetnosti kupio to platno. Sve piše, crno na belo, u dosijeu koji je tada napravljen. Pretpostavljam da se vuče negde po Ministarstvu kulture. Da su te budale samo bacile pogled na njega, ne bi sada slali svog predstavnika ovde.“

Stern je iz dna duše prezirao zvaničnike iz oblasti kulture još otkako je Andreu Malrou skrenuo pažnju da njegova dela nisu ništa bolja od njegove ljubavi prema akademskom slikarstvu, nakon čega je on naredio da se Sternovo ime povuče sa spiska za zvanična dešavanja. Kako bi se osvetio, Stern je tada odlučio da više nijedno delo ne ustupi državi.

Tako je i bilo, sve dok tačku na taj nesporazum nije stavio jedan ministar karaktera sličnog Sternovom. Više ih nije bojkotovao, ali je nastavio da zazire od državnih ustanova. U dubini duše, gotovo da mu je bilo žao što predstavnik Francuskih muzeja nije imao dovoljno novca da dođe u posed gvaša. Da je imao, možda se ne bi umešao.

„Nisam više toliko u toku s cenama na tržištu“, rekla je Valentina, „ali dati više od milion evra za kopiju čini mi se malo preteranim.“

Sternu nije nimalo zasmetala njena primedba. Na usnama mu se ukazao hladan osmeh, u kojem su se krili samopouzdanje i odlučnost – dve crte njegovog karaktera koje su ga činile trgovcem umetničkim delima koji izaziva i poštovanje i strah. Mada se već nekoliko godina nije bavio time, njegova priroda nije se nimalo promenila. Budući da ga je u prošlosti videla na delu, Valentina je znala da se iza tog prijatnog i ugladjenog izgleda krije nemilosrdno biće koje je u stanju da svesno korača po granicama morala, pa čak i zakona.

„Nemam nameru da toliko platim. Verujem da ću uspeti da ubedim aukcionara da bude diskretan po ovom pitanju. Sigurno ne želi da se pročuje za nesposobnost stručnjaka koga je odabrao. Znaće on kako da ubedi prodavca da prihvati razumniju sumu. Na novom računu stajaće cifra od nekoliko desetina hiljada evra, koja mi se čini mnogo prikladnijom.“

„A ako vlasnik odbije?“

„Obavestiću javnost o tome pa će cela njegova kolekcija izgubiti na ceni. Kupovina kopije predstavlja najgoru grešku koju jedan kolekcionar

može da načini. Čak i da su sva ostala njegova dela originali, nijedan ozbiljan kupac neće rizikovati da ih kupi. Sumnjam da bi mu se svidelo ovakvo stanje stvari.“

Izraz lica mu je sada bio opušteniji.

„Vlasnik će prihvatiti moj predlog, nemojte sumnjati u to.“

Ne samo da Valentina nije bila ubeđena, nego joj je od Sternovog samopouzdanja bilo još nelagodnije.

„Zbog čega sebi tako komplikujete život?“, nastavila je. „Bilo bi jednostavnije izvestiti o krivotvorenju i ostaviti prodavca da se sam snađe sa svojim falsifikatom.“

Starac odmahnu glavom.

„Situacija nije tako jednostavna. Ova kopija je, u svom domenu, remek-delo. Njen autor je jedan izvanredan falsifikator. Podudarnost sa Šagalovim stilom je apsolutno: paleta boja je ista, isti su pokreti četki-com, isti format... Mnogi stručnjaci bi se prevarili.“

„Ne i vi.“

Stern slegnu ramenima.

„To je zbog godina. Pratio sam rad većine istaknutih slikara XX veka. Posmatrao sam ih u njihovim ateljeima, razgovarao s njima i, što je najvažnije, video hiljade dela u svom životu.“

Na trenutak zasta, pa nastavi:

„Možda vam se čini nadmeno, ali ja mogu da *osetim* kada je neko delo krivotvoreno.“

Mada je Valentina razumela zašto Sternu smeta što postoji kopija dela koje on poseduje, po besu u njegovom glasu činilo joj se da preteruje. Pogledala je u njegove oči umorne od godina, u kojima je još sijala neočekivana svetlost. Te oči su mogle bilo kog otupelog milijardera da ubede da je slika koju gleda najlepša u kolekciji, da poželi da je kupi.

Usledila je duža tišina koju je prekinuo Stern:

„Savršeno sam svestan da vam je čudno moje ponašanje u poslednjih nekoliko nedelja...“

Valentina je pocrvenela pošto joj nije bilo prijatno što je naslutio šta se krije iza njenih pitanja, mada se trudila da se ne oda.

Od pre mesec i po dana, Stern je počeo da se ponaša čudno. Valentina nije odmah uočila neobičnost mesta na koja ide. Trgovac je oduvek voleo da putuje, mada mu narušeno zdravlje nije više dozvoljavalo da

toliko često ide u inostranstvo. Putovao je redovno, u pratnji sekretarice Nore. I Valentina je ponekad išla s njima, kada bi joj dozvolile obaveze koje je kao restauratorica imala prema Fondaciji Stern. Starčeva putovanja su bila organizovana s preciznošću: posle dva-tri dana na putu, usledile bi najmanje dve nedelje odmora, tokom kojih je Stern većinu vremena bio kod kuće.

Odjednom je počeo sve češće da putuje. Nasuprot svojim navikama, Stern je lično počeo da se bavi poslovima, i uprkos Norinom navaljivanju, uporno je odbijao da ga ona prati na putovanjima. U zoru bi seo u crni mercedes Fondacije i išao na neki od prestoničkih aerodroma. Vraćao bi se iste večeri, ponekad i usred noći, najčešće mrzovoljan.

Valentina i Nora su tu zlovolju pripisivale umoru. S jedne strane, bilo im je lakše da to prihvate kao logično objašnjenje za iracionalno ponašanje osamdesetogodišnjeg starca, mada ni same nisu baš verovala u to i obe su se plašile najgoreg.

„Šta god da ste vi i Nora umislile“, nastavio je Stern, „nisam ja još senilan.“

Valentina se zacrvenela.

„To nam nije ni palo na pamet...“, promrmljala je.

Stern je jednim pokretom ruke odbio njena objašnjenja.

„Moja putovanja imaju svoj cilj. Hteo sam da proverim nešto pre nego što vam o tome bilo šta kažem.“

Valentina se osetila postićeno što nije bila u potpunosti otvorena prema njemu. Zaćutala je i dozvolila Sternu da sam nastavi:

„Već nekoliko meseci sumnjam u originalnost nekih dela. Hteo sam da to ispitam.“

Tokom pola veka karijere, o Eliasu Sternu napisani su nebrojeni članci i desetak neautorizovanih biografija. Većina podataka koji su se u njima nalazili bili su netačni, od datuma rođenja do imena klijenata. Dve informacije su pak bile tačne: verzija Van Gogovih *Irisa* u njegovoj kancelariji bila je svakako lepša od one u Nacionalnom muzeju u Amsterdamu, i mada je umeo da prepozna umetničko delo na osnovu loše reprodukcije u crno-belom, vrednost umetničkog dela u celosti mogao je da sagleda samo dodirom. Taj fizički kontakt bio je za njega od suštinske važnosti. Dakle, nije bilo ničeg čudnog u tome što je lično išao da proveri originalnost nekog platna.

„Da li ste pronašli još neki falsifikat?“

„Nažalost, da. Jednu studiju Bonara u Torinu, italijanski crtež koji se nalazi u privatnoj kolekciji u Cirihi i jednog malog Fragonara u Lisabonu. Ovaj falsifikator je pravi kameleon: sposoban je da sa zavidnom veštinom pređe s jednog stila na drugi.“

„Kako su reagovali vlasnici kada ste im saopštili loše vesti?“

Osmeh na licu starca nije mogao da sakrije bes.

„Loše, naravno. Pokazali bi mi sertifikate o autentičnosti i druge potvrde. A ja sam naspram toga imao samo svoj osećaj.“

„Ali i svoj ugled.“

„Ostario sam, Valentina. Moj ugled je davno izbledeo. Izbacili bi me iz kuće kao šugavog kera.“

Zastao je s razočaranim izrazom na licu i zamislio se.

„Ne mogu to da trpim“, dodao je, ne pojasnivši da li misli na falsifikovanje ili na poniženost jer niko nije hteo više ni da ga sasluša. „Ovaj gvaš je dokaz da se ne varam. Sada će morati da me saslušaju.“

Izgledao je odlučno.

„Ovaj falsifikator je sada primarni predmet interesovanja Fondacije. Pronaći ćemo ga, Valentina, i izbaciti iz igre.“

Restauratorka ga je zamalo upitala šta misli pod tim „izbaciti iz igre“. Odjednom se uplašila šta bi mogao da joj odgovori na to.

Samo je klimnula glavom.

B rzo su se vratili u vilu, u Ulici sen pera. Žak, vozač u Fondaciji Stern, vozio je crni mercedes po uskim ulicama Latinske četvrti s velikom sigurnošću.

Kada je Frank, koji je pre njega radio na tom mestu, nastradao u eksploziji prethodnog vozila, trgovac ga je odmah zamenio Žakom. I on je, kao i njegov prethodnik, imao obično ime, vodio jednostavne razgovore i izgledao kao bilder. O njegovim mišićima, koje je uniforma jedva pokrivala, svakodnevno se pričalo u teretani koja se nalazila u podrumu. Žak je svake večeri tu dolazio s Norom i Erikom, kućepaziteljem. Nijedan od njih dvojice nije imao ni mrvicu iskustva u poslovima koje su obavljali. I Erik je mogao da se pohvali zavidnom mišićnom masom pod tamnim odelom, koje su nosili svi muškarci u Fondaciji. Dvaput nedeljno, iz podruma bi se čuli i pucnji, jer se tu nalazila i streljana. Nora je već nekoliko puta predložila Valentini da je nauči da koristi vatreno oružje, ali je ova uporno odbijala. Bile su joj poznate neuobičajene metode kojima su se u Fondaciji katkad služili da bi došli do cilja, i posle dužeg razmišljanja, shvatila je da je to zaista neophodno. Pa ipak, privatno, postojale su granice koje nije želela da prelazi.

Začuvši signal koji bi se aktivirao prilikom otvaranja kapije, Nora je izašla na trem i stala navrh velikog stepeništa u trenutku kada je mercedes ušao u dvorište s visokim zidovima, iz kojeg se odlazilo u pošumljeni park. U ovoj pariskoj četvrti, u kojoj je kvadratni metar bio basnoslovno skup, ovaj ograđeni posed bio je neprocenjiv.

Žak je otvorio vrata na mercedesu i pomogao Sternu da izađe. Obučena u komplet s pantalonama, Nora je požurila da pomogne starcu. Iz

kola je izašla i Valentina. U ruci je držala gvaš koji su kupili u Aukcijskoj kući *Druo*.

„Hoćete li da ga odnesem u biblioteku?“, upitala je Nora.

„Nema potrebe. Ja ću.“

Ušla je u kuću i uputila se ka stepeništu koje je vodilo na prvi sprat. Na ulazu u biblioteku, ukucala je šifru i stavila kažiprst na biometrijski čitač. Blindirana vrata od pleksiglasa otvorila su se u tišini.

Kada je Valentina počela da radi za Fondaciju, Stern joj je dozvolio da se smesti u prostoriju u kojoj je čuvao retke knjige. S vremenom, pošto je zatvorila svoj atelje kako bi se u potpunosti posvetila Fondaciji, to je postala i njena kancelarija.

Bacila je jaknu na kožnu fotelju u uglu, kod ulaznih vrata. Tu bi Stern sedeo kada god bi došao da prelistava neku od svojih dragocenih knjiga. Bila je istrošena, a na koži su se videle beličaste pukotine, kao da će se svakog trenutka raspasti. Otkad je to postala Valentinina kancelarija, fotelja je dobila i funkciju čiviluka, štafelaja za platna koja treba restaurirati, kreveta gde bi Valentina spavala kad ne bi mogla da se vrati kući posle isuviše napornog dana. Stern joj je dozvolio da se služi sobom na spratu iznad, ali je Valentini više godio apsolutni mir biblioteke. Nije joj smetalo da savijena spava na neudobnoj fotelji.

Odlučila je da bez čekanja prione na posao. Stavila je ram na radni sto, sela, stavila naočare i dugo posmatrala gvaš, ne uočavajući nijedan znak koji bi sa sigurnošću ukazivao na to da je reč o krivotvorini. Falsifikator je posao obavio sigurnom rukom, na papiru iz iste epohe i sa istom paletom boja koje je koristio i Šagal. Na prvi pogled, njegov rad nije bio daleko od savršenstva.

Posle pola sata, Valentina je shvatila: da bi otkrila tragove koji bi joj ukazali na to ko je autor gvaša, morala bi da sprovede detaljnu istragu, koja će biti duga i teška, bez zagarantovanog uspeha. Od hemijskog sastava papira do boja, ništa ne sme biti zanemareno. Na to će joj sigurno otići nekoliko nedelja s punim radnim vremenom.

Proteгла se, pomalo obeshrabrena težinom posla koji ju je čekao. Potom je vratila sliku na mesto i uzela skalpel kako bi skinula lepak s rama. Taj trenutak joj je bio omiljeni u poslu, trenutak kada bi konačno došlo do fizičkog kontakta s delom na kojem treba da radi.